

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Parallela Geographiae Veteris Et Novae

Parallela Geographica Italiae Veteris Et Novae

Briet, Philippe

Parisiis, 1649

§. 1. Descriptio Historica Status Pontificij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13120

§. I. *Descriptio Historica Status Pontificij.*N V M. I. *Nomen huius regionis.*

TOTVS hic tractus vulgò Status Ecclesiasticus appellatur, seu Dominium temporale, vt aiunt, summi Pontificis, Italis *Stato della Chiesa*, hoc est Cathedræ Pontificiæ: à quibusdam vetustioribus S. Petri Patrimonium; quamquam hæc vox communiter aptetur parti Tusciæ. Reperio hoc Patrimonium S. Petri Latij magnam partem complecti, ideóque Ceperanum castrum ad Liris & Piscinæ confluentias dicitur esse Patrimonij S. Petri limes. Reliqua nomina (paucis exceptis) aut vetusta sunt, aut desumpta à quibusdam vrbibus.

Romandiola nomen recentius, nam antè Flaminia, & Æmia dicta fuit; sicque nominata est à Romanis qui pro Pontifice, & Imperio fortiter dimicassent, licèt tandem Longobardis cedere essent coacti. Hic quoque Exarchatus fuit olim, & pars Pætapeos, de quibus mox dicemus. Quomodo autem Romandiola laxius extensa fuerit, & Veronam vsque, & paludes Patuinas promota, leges apud Leandrum.

Marchia Anconitana nomen accepit à Longobardis, qui duo Marchionatus in Italiâ constituerunt Taruisinum, & de quo hic questio Anconitanum, sicque ab iis Piceni nomen expunctum est, cuius pars erat Pentapolis.

N V M. 2. *Quantitas dittonis Pontificiæ.*

Longitudo eius ducitur à *Melara* in Ducatu Ferrariensi, ad *Isoletam* in Liri fluuio, & quatuor totos gradus complectitur maioris circuli: igitur milliaria 240. leucas Francicas 120. Germanicas 60.

Latitudo porrigitur à Pro. Circeo ad vicum Palatum, in territorio Ferrariensi, continetque tres gradus cum 48. minutis; ergo milliaria 228. leucas Francicas 114. Germanicas 57.

N V M. 3. *Qualitas huius dittonis.*

CAMPANIA ROMANA. Eius aër parum salubris, tum ob Pom-

ptinas paludes, & solum humidius, tum quia parum cultus; adde etiam rudera quibus malignus aër continetur. Aquæ verò saluberrimæ sunt, maximè verò Tiberis, vt dicemus in Admirandis. In arenâ Anienis reperiuntur lapilli candidi tragematum ad instar, ideòque dicuntur *dragées de Tiuoli*. Regio tota admodum ferax, ac pascuis lata, & si cultores adessent nulli Italicæ regioni decederet: sed ad metendas segetes Longobardi euocandi sunt: vinum Albanum cæteris huius tractus antefertur.

AGER SABINVS, olei atque vini satis ferax. Hinc etiam afferuntur *vne passerine* dictæ sine acinis Corinthiacarum instar, quæ Romæ magni fiunt. De miraculis huius regionis dicemus suo loco.

PATRIMONIUM S. PETRI abundat frumento, vino, oleo: præcellunt cæteris vina *Montis Flusconi*. Hic quoque Balnea plurima inter cætera *Bolicana*, in agro Viterbiensi. Alumen hic quoque vestigalia Pontificis plurimum auget.

VRBEVETANVS AGER, *le Territoire d'Ornieto*, aëris saluberrimi est, vbi nihil etiam ad delicias deest, egregiè riguus est & fertilis.

PERVSINVS AGER, in collibus vinum generosissimum progignit, frumentum in vallibus, lacus tantam piscium copiam, vt toti Italiæ sufficere videatur.

DUCATVS SPOLETINVS, supra modum fertilis; ad urbem *Terni* prata ter & quater falcem sentiunt in anno.

MARCHIA ANCONITANA grauioris aëris in multis locis, sed nihil de antiquâ fertilitate perdidit. Carnes hic exquisiti saporis. Canabis quoque hic laudatur, vnde funes, & lina ex quibus Tela Anconitanæ totâ Italiâ celebres. Cera quoque Anconitanæ cæteris præferuntur ob exquisitissimum candorem.

DUCATVS VRBINI aëre parum salubri vititur, quare indignæ vix annum 50. attingunt, multi infantes & adolescentes moriuntur; huius tamen casus quidam referunt causam in fructus exquisitissimos, quorum hic summa copia. Ficus illinc suauissimæ effertur: in puteis plerisque aqua salsa reperitur.

ROMANDIOLA, frumenti tam ferax vt sæpe geminos exercitus Hispanorum & Gallorum aluerit sine caritate annonæ. Ad Ceruiam tantum salis conficitur, vt terris Pontificiis ad Boream sit satis, & aliquot aliis regionibus.

BONONIENSIS Ager, tam fertilis vt Bononia dicta sit *la Grassa*:

V V u u u ij

eius quoque vina Apiana laudantur. Abundat & lino ex quo Bissus Bononiensis conficitur. Dat & ferri atque aluminis multum, argenti non nihil. Celebrantur totâ Europâ Tæniæ argenti textiles Bononienses *le passément de Boulogne*, quibus stupidis oculis illuditur. Laudantur quoque Tibialia Bononiensia ex serico, sicut & panni.

FERRARIÆ DUCATVS, frumenta & legumina vicinis etiam populis sufficit. Linum & canabis hîc quoque copiosè proueniunt, Aër paulò crassior est: ex vrbe Comaclo multi pisces saliti per Italiam sparguntur, & variis eius locis ad Padum anguillæ siccatae, totâ Europâ celebres. Hæc tamen regio molestas sentit Padi fluminis inundationes.

NVM. 4. *Mores subditorum Pontificiorum.*

AGRI ROMANI incolæ sicut & VITERBIENSES, & VRBEVETANI nihil habent diuersum in moribus ob vicinitatem. Omnes Curia Romanæ addictissimi, & toti sunt vt in eam promoueant liberos suos. Romani se adhuc gloriantur ad orbem regendum natos, sed eorum plerique putidè prudentes sunt. Ad omnem auram fortunæ mobiles, otiosi, deliciis deditissimi. Vrbs ipsa Roma propter ingentem conuenarum copiam nomine potius quàm re *Sancta* est, vnde extitit illa apud nos parœmia,

Bon cheval ny mauuais homme,

N'amenda iamais à Rome.

SABINI aliquid de moribus antiquis videntur retinuisse, animo enim satis fortes; sed quia voluptatibus dediti otium potius, quàm arma cogitant.

PERVSINI ingeniosi ferè omnes, liberales, fortes, & ad vtramque palladem facti atque nati. Præcipites vulgò creduntur & temerarij. Pisces lacus sui etiam carnibus anteferunt. Mulieres hîc totæ sunt in eluendis, & poliendis manibus.

SPOLETINI animosi sunt, & omnibus Italis virtute militari præferendi. Odiorum retinentissimi. quæ etiam ad liberos & nepotes cum hæc reditate obueniunt. Certè hîc plerique se auorum vltiores, aut proauorum gloriantur.

PICENTES, *ceux de la Marche d'Ancone*, exteros satis humaniter excipiunt, quidquid garriat, & mentiatur recens scriptor. Super-

bè hîc vestiti incedunt, tam viri quàm fœminæ, & suprâ quàm diuitiæ ferant. Sese omnes impensius amant, & omnibus officiis prosequuntur, quod in Italiâ parum vsitatum est.

VRBINATES zelotypiâ supra reliquos Italos dicuntur laborare, erga exteros parum humani, milites sagacissimi, & ad collocandas infidias aptissimi.

RAVENNATES, & omnes Romandiolæ populi robusti sunt, & ad arma omnes pœnè nati, labori deditissimi, industrij, prudentes, sed rebus suis addictiores.

BONONIENSES ingeniosi sunt, & ad artes liberales nati, maxime ad Mathematicas disciplinas: omnes philoxeni, liberales omnes. Equitandi peritiâ se supra cæteros Italos excellere perhibent. Hinc pictores atque sculptores toto orbe celeberrimi.

FERRARIENSES duri, inhumani, crudeles vulgò creduntur, nec eos Principum humanitas potuit emollire. Naturâ item sordidi sunt, & tenaces.

NVM. 5. *Origo Pontificie ditionis.*

DE spirituali Dominio Pontificis nulla difficultas; soli enim Hæretici & Schismatici negant hunc omnibus hominibus præesse in rebus diuinis, & Christianis rectè sentiētibus est Episcopus Romæ, Archiepiscopus Prouinciæ Romanæ, Primas Italiæ, Patriarcha Occidentis, totius orbis Christiani Papa, & summus Pontifex. Sed temporale Dominium quando, & ex quo exiterit non est tam facile statuere. Primò certum est mihi, Donationem Constantini quæ à quibusdam illiteratis profertur, ineptam esse, absurdam, & omnium sibilis explodendam. Quomodo enim Imperatores tam pij Romam obtinuerunt, & ditiones Pontificias retinuerunt sibi, liberisque reliquerūt sine impietatis notâ? & si vera esset, non tantum temporale Dominium, sed & spirituale à Constantino videretur accepisse. Hoc igitur longè certius, liberalitatem illam à Regibus nostris initium duxisse, & Pipinum Caroli Magni patrem victo Æstulpho Longobardorum Rege, Stephano tertio Exarchatum Raennæ concessisse, qui aliter Æmilia dicebatur, continebátque has vrbes (vt liquet ex donatione Ludouici Pij, *Ego Ludouicus*, &c.) Rauennam, Bononiam, Imolam, Fauentiam, Forum Popilij, Forum Liuij, Casenam, Bobium, Ferra-

V Vuuu iij

riam, Comaclum, Hadriam, Ficolas & Caballum. Præterea eadem dono dedisse Pentapolim in quâ idem Ludouicus citatus has vrbes agnoscit, Ariminum, Pisaurum, Concham, Fanum, Senogalliam, Anconam, Anximum, Humanam, Æsium, Forum Sempronij, Montem Feretri, Vrbinum, Territorium Balnense, Calles, Luceolos, Eugubium cum castris ad eas vrbes pertinentibus. CAROLVS MAGNVS capto Desiderio ultimo Longobardorum Rege, & eorum Imperio extincto, donatione patris sui Pipini confirmatâ, adiunxit Territorium Sabinense, Ducatum Spoletinû, & Tusciæ Ducatû, vt ex prædictâ donatione Ludouici liquet, quibus postea Ducatum Beneuentanum attexuit. Denique Ludouicus adiunxit totum Neapolitanum regnum cum Sicilia, Corsicâ, & Sardinia. Quomodo autem Normanni Pontifici submiserint iterum Neapolitanum regnum atque Siciliam, dicemus capite sequenti. Difficultas longè maior de Româ & Ducatu Romano, quo contentos esse agros Latij, seu Cāpaniæ Romanæ, Vrbeuetanum, Viterbiensem, at totum Patrimonium S. Petri, vnâ cum agro Perusino non malè ex donatione prædicti Ludouici colligitur. Sigonius vir doctissimus putat, has ditiones se sponte Pontifici submisisse, quod innuere videtur antè dicta donatio, vbi dicitur Pontifex tenuisse in potestate suâ, & disposuisse ciuitatem Romanam cum Ducatu suo, &c. neque eam donis aui, aut parentis, aut suis annumerat. Alij tamen aiunt hæc tantùm à Ludouico Pio concessa esse. Quomodo enim hi populi se dedere potuerunt, qui sui iuris non erant, sed Imperatoris; & satis verba ipsa Ludouici hanc donationem arguunt, quidquid tergiuersentur Itali. Verùm eam litem dirimere nobis non licet, sit nobis satis eam proposuisse, & opiniones diuersas insinuasse, ex quibus facilè pronunciare poterit qui nobis audacior erit. Quæres; quid dederit S. Sedi Mathildis Comitissa? respondeo vulgò Patrimonium S. Petri huius donum profertur, sed non ita se res habet, nisi fortè concesserit aliquos agros in hanc ditionem insertos. Quid ergo? Ducatum Ferrariensem anno 1001. sibi ab Imperatore Henrico III. concessum Romano Pontifici dedit, vt postea docebimus numero 8. Donauit præterea agros Mutinensi & Parmensi ditionibus implicatos, maximè cùm non defint viri doctissimi qui ditionem Pontificiam ad Treliam Fl. extendant, vt reuera saltem quoad summû ius promouetur in præsentia, si Mutinensem ditionem excipias, quæ à solo Imperatore pendere

dicitur. De aliis donationibus vt Othonis III. & Henrici res adeò difficilis & implicata, vt de iis nemo statuere nisi temere possit.

N V M. 6. *Politia huius ditionis.*

ELIGEBANTVR olim Pontifices à Clero populòque Romano; Imperatores quoque suam interponebant auctoritatem, & cogebatur Pontifex ab iis petere confirmationem primùm depensâ pecuniâ, mox sine precio: postea Imperatores totum ius creandi Pontificis sibi arrogauere, quo excusso penes Cardinales & Primate aliquot tota electio fuit. Anno 1259. ab Alexandro III. in Concilio Lateranensi statutum vt ille Papa censeretur, qui à tertiâ parte Cardinalium præsentium electus esset, quæ consuetudo viguit vsque ad Martinum V. ad tollendum schisma. Postea Gregorius X. in Concilio Lugdunensi Conclauē (vt vocant) ordinauit, in quo eligitur Pontifex, vel per compromissum, vel per adorationem, vel per scrutinium.

CARDINALES non erant olim plures quàm 53. postea numerus creuit. Vidit Pius IV. 76. Sixtus V. 64. aiunt omnino 72. esse debere ex numero 72. discipulorum Christi Domini. Quando hæc dignitas primùm enata sit nemo facillè dixerit.

ADMINISTRATIO ita se habet. Dataria & Officia Camera, vt vocant antiquitus concedebantur ob merita, nunc verò à Sixti V. Pontificatu venalia sunt. Dicitio Romana ab ipso Pontifice non à Legato administratur. Umbria per Legatum Perusinum regitur, Româdiola olim separatim Legatū habebat, nunc à Legato Ferrariensi ius ei dicitur. Ducatus Spoletanus & Marchia Anconitana vnâ legationem efficiunt, & Anconitana dicitur. Bononiensis ager suum Legatum habet, sicut dicitio Pontificia in Prouincia suam, vulgò *le Legat d' Auignon.*

IVS IN BENEFICIA. In Germaniâ Canonici & Capitula eligunt Episcopos suos, præterquã in iis locis quæ familiæ Austriacæ sunt, vt & in Hungariæ regno vbi ab Archiducibus nominantur. In Galliâ solius est Regis Episcopos nominare, & præficere quos velit Abbatibus Regalibus. Rex Catholicus in Hispaniâ, Belgio, Indiâ Occidentali, Sardinia, & regno vtriusque Sicilia nominat Episcopos 24. ex conuentione factâ cum Clemente VII. Rex Poloniæ & Lusitanæ idem quoque sibi ius arrogat, diplomata

tamen confirmationis omnes à Pontifice debent impetrare, quæ censum Pontificis plurimum augent, vt hîc sileam Anatas, & alios eiusmodi modos, quibus Pontificia dignitas honoratior existat.

DIVITIÆ. Varias rationes quibus Pontifices pecuniam conficiunt leges in tractatu de Principibus Italiæ. Hodie 10. milliones librarum nostrarum colligere dicitur. Sixtus V. in Mole Hadriana 4. milliones auri cum dimidio seposuerat ad subitos, atque difficiles Reip. Christianæ casus. In expeditione Ferrariensi, & arcibus ibidem construendâ impensi sunt duo milliones auri à Clemente VIII. reliqua lege loco iam à me citato, vbi videbis Sixtum V. decies octies centena millia coronatorum ex ditionibus suis confecisse, & aliquando duobus annis ab exactionibus quas *Spogli* vocant, octies centena millia coronatorum in Cameram inuexisse.

VIRES. Posset 50. millia conscribere bellatorum expeditissimorum, quidam dicunt 60. peditum millia, equitum 15. sed ex diuturno otio ad fugam sunt quàm ad bellum aptiores, vt ætate nostrâ contigit. Milites stipendiarios iam nullos habet Pontifex præter ducentos Heluetios Prætorianos, & centum equites leuis armaturæ. Habet & 25. Heluetios Rauennæ, 25. in agro Piceno, ac totidem equites. Paucos item Præfidiarios alit in Mole Hadriana, Anconæ & in aliquot arcibus. Bononia ex suis redditibus habet centum stipendiarios Heluetios, ac totidem equites. Olim variis in locis DCCC. Corfos stipendiarios numerabat. Classis eius constat ex 12. triremibus, sed tantùm cum periculum exigit, nam vix septem armaturæ oram vtriusque maris legunt.

SVBDDITI Principes Pontifici, & Magnates hi vulgò dicuntur, ex Vrfinâ domo Braciani, S. Gemini, Onani. Item Columnenses *les Colonnes*, Sabellini *les Saueilli*, Comites *les Comtes*, Caietani, Cæfarini, Vitellij, Aldobrandini, Borghesij, Cesini *les Cefsi*, Barberini, &c.

NVM. 7. De Duce, & Ducatu Vrbinatæ.

GENS Roborea, nobis *de la Roueré*, originem satis humilem habuit ex vrbe Sauonâ, excitata à Sixto IV. à Iulio II. promotæ, Pontificibus aliquot eam euertere nitētibus fortiter restitit. Quomodo autem se habuerit hæc familia, mox edisceas ex stemmate.

Dux

Dux ille vassalus, seu cliens erat Ecclesiæ, eique pendebat octo millia aureorum; quotannis percipiebat ducenta aureorum millia annui redditus. In titulis inscribebat se *Ducem Urbini, Comitem Monfeltrij & Eugubij, Pisauri Dynastam, Senogalliæ Prefectum.* Pisaurum datū erat à Leone X. Laurencino Mediceo. Senogallia allata erat à Francisco Maria I. cuius pater erat Dominus Senogalliæ. Cætera Imperij feuda credebat. Fossimbrunū emerat Sixtus IV. à Malatestis. Leo X. abrumperè conatus erat huius familiæ auctoritatem, inducto Laurencino, sed quod fecerat viuus, mortuus seruare non potuit. Rex Hispaniæ pensionem persoluebat annuam XII. millium aureorum, eique concesserat turmam equitum cataphractorum in regno Neapolitano. Tandem deficiente masculâ prole in Francisco Mariâ Roboreo nostra ætate desit. Is enim Urbano VIII. etiam viuus ditionem suam cessit, ne turbæ post mortem concitarentur, licet Dux Hetruriæ, & Leopoldus Archidux vehementer reclamarent.

Stemma Familie Roboreæ.

Parall. Geogr. Tom. II.

XXxxx

N V M. 8. *De Duce, & Ducatu Ferrariensi.*

PARS hæc Italiæ concessa fuerat summo Pontifici à Regibus Galliæ. Hanc tamen postea Imperatores receperant : nam Henricus III Imperator, sub initium vndecimi sæculi eam Comitissæ Mathildi filiæ Bonifacij Comitis Atestini concessit; hæc sanctæ Sedis reddidit, & à Pontificibus Rom. seruata est ad annum 1195. Exinde enim decertarunt inter se Pontifices & Principes Atestini de hæc ditione, quæ tandem anno 1332. Opizoni secundo relicta est, sicque perseuerauit in ditione Atestinâ. Sub Alphonso I. quando Atestini Mutinâ expulsi sunt, & aliis locis, tamen constantissimè Ferraria seruata est. Demum Cæsar Atestinus filius Alphõsi tertij, hoc Ducatu cedere coactus est, Clemente VIII. cum occupante an. 1598. quoniam pater ex concubinâ susceptus credebatur. Sed possessiones hîc multas obtinuit, & quàm potuit honestissimis conditionibus cum summo Pontifice pactus est, qui in hoc negotium & arce Ferrariæ construendâ duos auri milliones dicitur impendisse. Familiæ Atestinæ stemma repetes ex num. 6. §.4. cap. 3. huius libri, vbi actum de Mutinensi ditione.

N V M. 9. *De minoribus ditionibus in Statum Pontificium insertis.*

DUCATVS CASTRENSIS, *Duché de Castro*, ditio perantiqua est Farnesiorum, quare hîc videtur Castrum Farnesium *Castel-Farnese* huius familiæ prima domus. Adnectitur ei & COMITATVS RONCILIONÆVS, *Comté de Ronciglion*, vbi Caprarola magnificum Ducis palatium, de quo in Geographicis. Et vtraque hæc ditio vnum agrum conficit, vulgò *Stato del Duca di Parma*.

MARCHIONATVS MONTENSIS, ex Montensium antiquâ familiâ, in Ducatum Vrbinatem inseritur, vt eius Dominus 15. millia annui redditus dicitur percipere.

MARCHIONATVS MELDOLÆ, cum Comitatu Sarsinensi in Romandioliâ iacet, non procul à Foro-Liuio *Forli*: in familiâ Aldobrandinorum est, & eius dominus 30. millia librarum quotannis recipit.

RESPUBLICA S. MARINI, vulgò *Respublichetta* Ducatu Vrbinate includitur: vnicam habet urbem cognominem, cum tribus aut

quatuor castellis & vicis. Montibus se tuentur eius agri indigenæ. Patronum suum vocabat olim Ducem Vrbinate, nunc Pontificem, & Remp. Venetam sororem suam dicit.

§. 2. *Descriptio Geographica Pontificie ditionis.*

NVM. I. *De vrbe Roma.*

Hic non repetemus quæ in Veteri diximus, vbi attigimus longè plura quàm huius operis moles postulabat.

VII.	}	S. Petri in Vaticano: <i>S. Pierre.</i>	}	in mon- te Cæ- lio.
ECCLESIAE		S. Pauli via Ostiensis: <i>S. Pol.</i>		
QVÆ RELI-		S. Mariæ Maioris: <i>S. Marie Maiour.</i>		
GIONIS, &		S. Sebastiani: <i>S. Sebastien</i> , extra portam cognominem.		
INDVL-		S. Ioan. Lateranensis: <i>S. Iean de Latran.</i>		
GENTIA-		S. Crucis Hierosolymitanæ: <i>S. Croix</i>		
RVM CAV-		<i>de Ierusalem.</i>		
SA INVI-	}	S. Laurentij: <i>S. Laurens</i> , extra portā cognominem.		
SVNTVR.				

HOSPI- TALES DOMVS variarum NATIO- NVM.	}	S. Ludouici: <i>Gallorum.</i>
		S. Iacobi: <i>Hispanorum.</i>
		S. Mariæ ab Animâ: <i>Germanorum.</i>
		S. Thomæ: <i>Anglorum.</i>
		S. Petri: <i>Hungarorum.</i>
		S. Birgittæ: <i>Suecorum.</i>
		S. Ioan. & S. Andreæ: 2. <i>Flandrorum.</i>
COLLE-	}	Seminarium Romanum: <i>le College Romain.</i>
		Germanorum: <i>le Germanic.</i>
		Anglorum: <i>le College des Anglois.</i>
ROMA-	}	Græcorum: <i>le College des Grecs.</i>
NATIO-		Maronitarum: <i>le College des Maronites du Mont Li-</i>
NVM.	}	<i>ban.</i>
		Scotorum: <i>le College des Escossois.</i>
		Slauiorum: <i>le College des Esclauons.</i>